

บทที่ 4

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML): ทศนคติของประชาชน และผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน รัฐ และท้องถิ่น

ในการศึกษาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน ทศนคติของประชาชนและผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน รัฐ และท้องถิ่น ในบทนี้มุ่งเน้นศึกษาใน 4 ประเด็นดังนี้

- I. ทศนคติของประชาชนต่อโครงการ SML
- II. ประชาชนกับการเข้ามีส่วนร่วมในโครงการ SML
- III. ทศนคติของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการ SML
- IV. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน รัฐ และท้องถิ่น

I. ทศนคติของประชาชนต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)

1. ทศนคติของประชาชน: มุมมองด้านบวก

ประชาชนทั้ง 5 จังหวัด ส่วนใหญ่ตอบว่า โครงการ SML เปิดโอกาสให้ชุมชนได้จัดสรรทรัพยากรตรงกับความต้องการของตนเอง ร้อยละ 70.5 รองลงมาคือ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดการประสานประโยชน์ทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ร้อยละ 47.4 อันดับสามคือ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและเรียนรู้การบริหารจัดการกันเองภายในชุมชน ร้อยละ 43.2 อันดับสี่คือ ชุมชนเรียนรู้การพึ่งตนเอง ลดทอนการพึ่งพำนักการเมืองและระบบราชการ ร้อยละ 34.7 อันดับห้าคือ เป็นการสร้างกลุ่มผู้นำใหม่ในชุมชน ร้อยละ 17.8 และอื่นๆ ร้อยละ 1.9

เมื่อพิจารณาในรายจังหวัด ใน 3 อันดับแรกของจังหวัดนครศรีธรรมราชและอุบลราชธานี ประชาชนตอบในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้จัดสรรทรัพยากรตรงกับความต้องการของตนเอง รองลงมาคือ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม และเรียนรู้การบริหารจัดการกันเองภายในชุมชน อันดับสี่สามคือ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดการประสานประโยชน์ทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ส่วนจังหวัดราชบุรีและชลบุรี ในสองอันดับแรก

รัฐธรรมนูญ
มาตรา ๖๔

ประชาชนตอบว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้จัดสรรทรัพยากรตรงกับความต้องการของตนเอง รองลงมาคือ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดการประสานประโยชน์ทำงานร่วมกันของคนในชุมชน และ จังหวัดพิษณุโลก ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า เปิดโอกาสให้ชุมชนได้จัดสรรทรัพยากรตรงกับความต้องการของตนเอง ร้อยละ 79.7 รองลงมาคือ ทำให้ชุมชนเรียนรู้การพึ่งตนเอง ลดทอนการพึ่งพานักการเมืองและระบบราชการ ร้อยละ 46.8 (ดูตารางที่ 7 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

ผลจากการสัมภาษณ์ทัศนคติที่ว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทำให้เกิดการกระจายอำนาจสู่ชุมชนและประชาชน พบว่า ประชาชนจากทั้ง 5 จังหวัดตอบไปในแนวทางเดียวกันว่า “ใช่” โดยส่วนใหญ่มองว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรตามความต้องการของตนเอง เช่น ตัวอย่างความคิดเห็นต่อไปนี้

“ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันของชาวบ้าน คือ บางครั้งมีการประชุมทำให้ชาวบ้านมาพบปะ พูดคุยกัน”

“น่าจะทำให้เกิดการกระจายอำนาจมากขึ้นนะ ในเรื่องที่ประชาชนมีส่วนในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองมากขึ้น”

มีเพียงส่วนน้อยที่ตอบว่า “ไม่ใช่” โดยผู้ตอบในกรณีนี้ให้เหตุผลว่า “เวลาทำอะไรมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก” หรือ “สิ้นเปลืองงบประมาณฯ ชาวบ้านบางคนได้ บางคนก็ไม่ได้”

2. ทัศนคติของประชาชน: มุมมองด้านลบ

ประชาชนทั้ง 5 จังหวัด ส่วนใหญ่มองว่าโครงการนี้มีข้อเสีย คือ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เพราะผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน ร้อยละ 41.0 รองลงมาคือ คนขาดความรู้ ความเข้าใจ ก่อให้เกิดการผูกขาดการตัดสินใจโดยผู้นำชุมชน ร้อยละ 34.0 อันดับที่สามคือ สิ้นเปลืองงบประมาณประมาณแผ่นดิน ร้อยละ 30.9 อันดับที่สี่คือ ทำให้เกิดการผูกขาดอำนาจในชุมชน โดยคณะกรรมการ SML ร้อยละ 15.4 และอื่นๆ ร้อยละ 12.6

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด ใน 2 อันดับแรกของจังหวัดนครศรีธรรมราช และ อุบลราชธานีมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่มองว่า โครงการนี้มีข้อเสียที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เพราะผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน รองลงมาคือ สิ้นเปลือง

กระทบต่องบประมาณแผ่นดิน (ในส่วนของจังหวัดอุบลราชธานี อันดับสองมีข้อเสียเรื่องการผูกขาดอำนาจการตัดสินใจโดยผู้นำชุมชนด้วย) ส่วนจังหวัดพิษณุโลก ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่าอื่นๆ (ไม่มีข้อเสีย) ร้อยละ 41.3 ในขณะที่จังหวัดราชบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ ตอบว่า โครงการนี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เพราะผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน ร้อยละ 83.3 และจังหวัดชลบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า โครงการนี้ก่อให้เกิดการผูกขาดการตัดสินใจโดยผู้นำชุมชน ร้อยละ 42.9 (ดูตารางที่ 7 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

ผลจากการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ นโยบายโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ควรมีการปรับปรุงหรือไม่ พบว่า ประชาชนจากทั้ง 5 จังหวัดมีบางส่วนกล่าวว่า โครงการนี้ดีอยู่แล้ว ไม่ต้องปรับปรุงอะไร และบางส่วนคิดเห็นในทางตรงข้าม โดยมองว่าควรมีการปรับปรุง ซึ่งการปรับปรุงที่ประชาชนได้นำเสนอสามารถสรุปได้ เป็น 3 ประเด็นคือ

ประเด็นแรกคือ การปรับปรุงนโยบาย ในแง่ของจำนวนเงินที่จัดสรร โดยเสนอให้รัฐจัดสรรเงินให้มากกว่าที่ได้จัดสรรให้ปัจจุบัน รวมถึงการเสนอให้มีการปรับปรุงเงื่อนไขการนำเงินไปใช้ เช่น ปัจจุบันห้ามนำไปใช้สำหรับการสร้างอาคารเอนกประสงค์ ซึ่งประชาชนบางพื้นที่มองว่า โครงการในลักษณะนี้มีความจำเป็น รัฐควรจะคลายเงื่อนไขเหล่านี้

ประเด็นที่สองคือ การปรับปรุงศักยภาพของคณะกรรมการโครงการ โดยมีการเสนอให้มีการฝึกอบรม ให้ความรู้แก่คณะกรรมการให้มากขึ้น

ประเด็นที่สามคือ การปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติงานหรือการดำเนินกิจกรรมในโครงการ ให้มีความโปร่งใสและยุติธรรมมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

3 ประโยชน์ของโครงการต่อประชาชนและชุมชน: โครงการกับผลกระทบต่อชุมชนและคุณภาพชีวิต

การรับทราบ ว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น จากการศึกษาในเชิงปริมาณ พบว่า ประชาชนทั้ง 5 จังหวัดส่วนใหญ่ตอบว่า “ดีขึ้น” ร้อยละ 69.4 รองลงมาคือ “เหมือนเดิม” ร้อยละ 28.4 และ “แย่ลง” ร้อยละ 2.1 ตามลำดับ

ถ้าพิจารณาในรายจังหวัด ผลการศึกษาในภาพรวมนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในทุกจังหวัด เช่น อุบลราชธานี ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิต “ดีขึ้น” ร้อยละ 72.3 รองลงมาคือ “เหมือนเดิม” ร้อยละ 25.3 อันดับที่สามคือ “แย่ลง” ร้อยละ 2.4

ในขณะราชบุรี ตอบว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิต “ดีขึ้น” ร้อยละ 53.2 รองลงมาคือ “เหมือนเดิม” ร้อยละ 46.8 โดยไม่มีประชาชนในจังหวัดนี้ตอบว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิต “แย่ลง” เป็นต้น (ดูตารางที่ 7 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จากทั้ง 5 จังหวัด ส่วนใหญ่ตอบในทิศทางเดียวกันว่า โครงการ SML ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น เช่น ตัวอย่างความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดพิษณุโลก

“SML นำงบประมาณมาตัดถนนทำให้ชาวบ้านสามารถขนส่งผลผลิตได้ในระยะทางที่สั้นลง ในยุคที่เศรษฐกิจไม่ดี และราคาน้ำมันสูงขึ้นตลอดเวลาเช่นนี้นั้น การลดระยะทางลงก็สามารถช่วยลดต้นทุนการขนส่งได้เพิ่มมากขึ้นอีกพอสมควร”

หรือความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดชลบุรี

“ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจระหว่างชาวบ้าน ถ้าเทียบกับเมื่อก่อน ถือว่าก็ทำให้เข้มแข็งขึ้น”

“ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านมีการพบปะ พูดคุยกัน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึก มีความเข้มแข็ง มีรายได้จากโครงการ SML”

นอกจากนี้ผลจากการสัมภาษณ์ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จากทั้ง 5 จังหวัด มีความคิดเห็นตรงกันว่าโครงการนี้ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากเครื่องใช้สอย เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เก้าอี้ ที่ซื้อจากเงินในโครงการ

นอกจากนี้ บางส่วนกล่าวถึงประโยชน์ในแง่สังคม ที่ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันยิ่งขึ้น รวมถึงการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรตรงตามความต้องการ เช่น ความคิดเห็นดังต่อไปนี้

“โครงการ SML ชาวบ้านก็มีสิทธิตัดสินใจในการสร้างหรือลงทุนทำประโยชน์ในชุมชนได้ด้วย”

II. ประชาชนกับการเข้ามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)

1. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการสรรหาคณะกรรมการ SML

ประชาชนทั้ง 5 จังหวัดส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในการสรรหาคณะกรรมการโครงการ SML ร้อยละ 59.3 เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด ผลการศึกษาโดยภาพรวมสอดคล้องกับผลในการศึกษาของจังหวัดอุบลราชธานี พิษณุโลก และชลบุรี กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดเหล่านี้ เข้าไปมีส่วนร่วมในการสรรหาคณะกรรมการโครงการ SML ในขณะที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และราชบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสรรหาคณะกรรมการโครงการ SML ร้อยละ 50.8 และ 65.4 ตามลำดับ (ดูตารางที่ 8 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

จากการสัมภาษณ์ประชาชนเกี่ยวกับวิธีการในการคัดเลือกคณะกรรมการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) พบว่า ประชาชนจากทั้ง 15 หมู่บ้านตอบไปในแนวทางเดียวกันว่า การคัดเลือกคณะกรรมการโครงการ SML ใช้วิธีการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน และให้เสนอชื่อคณะกรรมการ หลังจากนั้นก็ให้ประชาชนยกมือรับรอง ซึ่งวิธีการในส่วนของรายละเอียดใน แต่ละหมู่บ้านอาจจะแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อย เช่น ประชาชนบ้านกุดกะเสียน จังหวัดอุบลราชธานี กล่าวถึงการคัดเลือกคณะกรรมการโครงการนี้ว่า

“เริ่มต้นจากการเรียกประชุมประชาชน และให้เสนอชื่อบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นคณะกรรมการ ส่วนคณะกรรมการคนใดจะดำรงตำแหน่งใดในโครงการเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่จะเลือกกันเอง”

ผลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ การรับทราบถึงอาชีพของคณะกรรมการ พบว่า ประชาชนจากทั้ง 5 จังหวัดส่วนใหญ่ “ทราบ” โดยอาชีพส่วนใหญ่ที่ได้กล่าวถึง คือ อาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน บางส่วนมีอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป และรับราชการ ซึ่งเป็นอาชีพในลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากอาชีพของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน

ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่าทราบ ร้อยละ 68.3 เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดปรากฏผล
 ล้องกันเกือบทุกจังหวัด กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ทราบว่าหมู่บ้านใช้เงินโครงการ SML
 ยกเว้น ชลบุรี ที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าหมู่บ้านใช้เงินไปทำอะไร ร้อยละ 50.6 (ดู
 8 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

โครงการส่วนใหญ่ที่แต่ละหมู่บ้านเสนอ พบว่า โครงการที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ โครงการก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน โครงการจัดซื้อเตนท์ โต๊ะ และอุปกรณ์ต่างๆ และการสร้างหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีโครงการเกี่ยวกับการจัดซื้ออุปกรณ์การเกษตร เช่น เครื่องตัดหญ้า หรือบางพื้นที่มีโครงการสร้างลานกีฬา และลานตาก (ใช้เพื่อตากพืชผลทางการเกษตร เช่น โครงการของหมู่บ้านในจังหวัดพิษณุโลก) เป็นต้น

รัฐธรรมนูญ ๕๖

กล่องข้อความที่ 4.1 ท้องถิ่นนำรัฐบาลได้: กรณีนโยบายสิ่งแวดล้อมในประเทศญี่ปุ่น

จากประสบการณ์ที่ผมเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น จึงได้ทราบว่า ความเข้าใจของผมที่มีต่อต่างประเทศนั้น ไม่ถูกต้อง กล่าวคือ เราไปเข้าใจว่าประเทศญี่ปุ่นเจริญได้เพราะรัฐบาลเขาดี รัฐบาลเขาเก่ง ไม่เหมือนรัฐบาลส่วนใหญ่ของเรา ในความเป็นจริงแล้ว อเมริกา ญี่ปุ่นหรือยุโรปก็ดี ที่เขาเจริญได้มาก ก็เพราะท้องถิ่นเขาดี ท้องถิ่นเขาเก่ง

ตัวอย่างนโยบายสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น เดิมที่ไม่ได้เป็นนโยบายของประเทศเลย แต่เป็นนโยบายของท้องถิ่น เนื่องจากนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเป็นนโยบายที่มาจากส่วนกลาง แต่นโยบายรักษาสีงแวดล้อมเดิมเป็นนโยบายของท้องถิ่นต่างๆ ไม่ใช่ นโยบายของรัฐบาล เมื่อทำมาสักกระยะหนึ่งประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นชอบมาก เทากับบีบบังคับให้รัฐบาลมาสนใจสิ่งแวดล้อมด้วย นี่จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ท้องถิ่นสามารถนำรัฐบาลได้ในเรื่องที่ดีๆ

ที่มา: เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2552. โอกาสของท้องถิ่นกับวาระการแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติ. กรุงเทพฯ: ทิควี, หน้า 12.

III. **ทัศนคติของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)**

1. **การอนุมัติเงินในโครงการ**

การศึกษาในประเด็นที่ว่า การอนุมัติเงินในโครงการ SML เป็นไปตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชนหรือไม่ พบว่า ประชาชนทั้ง 5 จังหวัด ส่วนใหญ่ตอบว่า การอนุมัติเงินในโครงการ SML เป็นไปตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน “มาก” ร้อยละ 67.4 รองลงมาตอบว่า “น้อย” ร้อยละ 24.7 และ “ไม่ทราบ” ร้อยละ 7.9

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด ปรากฏผลที่สอดคล้องกับผลในภาพรวมในทุกจังหวัด เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า “มาก” ร้อยละ 44.8 รองลงมาตอบว่า “น้อย” ร้อยละ 40.6 และตอบว่า “ไม่ทราบ” ร้อยละ 14.6 ส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า “มาก” ร้อยละ 75.9 รองลงมาคือ ตอบว่า “น้อย” ร้อยละ 13.9 และมีประชาชนร้อยละ 14.6 ตอบว่า “ไม่ทราบ” เป็นต้น (ดูตารางที่ 9 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

ผลจากการศึกษาในประเด็นที่ว่า การอนุมัติเงินในโครงการ SML ไม่มีการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. หรือข้าราชการ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ใน 5 จังหวัดเห็นด้วยมากกับประเด็นที่ว่า การอนุมัติเงินโครงการ SML ไม่มีการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก ร้อยละ 35.2 รองลงมา ตอบว่า “ไม่ทราบ” ร้อยละ 33.2 และอันดับที่สามตอบว่า “น้อย” ร้อยละ 31.6

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด ผลการศึกษาโดยภาพรวมสอดคล้องกับผลการศึกษาของอุบลราชธานี ในขณะที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและราชบุรี ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า การอนุมัติเงินโครงการ SML ไม่มีการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก “น้อย” รองลงมาตอบว่า “ไม่ทราบ” อันดับที่สามตอบว่า “มาก” ส่วนประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดพิษณุโลก ตอบว่า “ไม่ทราบ” ร้อยละ 44.8 รองลงมาตอบว่า “มาก” ร้อยละ 35.2 และอันดับสามตอบว่า “น้อย” ร้อยละ 20.2 เป็นต้น (ดูตารางที่ 9 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

2. การตรวจสอบจากภายในและภายนอก

ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นที่ว่า โครงการ SML มีการตรวจสอบกันเองภายในหมู่บ้าน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ใน 5 จังหวัด ตอบว่า โครงการ SML มีการตรวจสอบกันเองภายในหมู่บ้าน “มาก” ร้อยละ 47.8 รองลงมาตอบว่า “น้อย” ร้อยละ 35.0 และตอบว่า “ไม่ทราบ” ร้อยละ 17.2

ถ้าพิจารณาในรายจังหวัด ผลการศึกษาของจังหวัดอุบลราชธานี พิษณุโลกและชลบุรี สอดคล้องกับผลในภาพรวม ในขณะที่ผลการศึกษาของจังหวัดนครศรีธรรมราชและราชบุรี มีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ใน 2 จังหวัดนี้ตอบว่า โครงการ SML มีการตรวจสอบกันเองภายในหมู่บ้าน “น้อย” รองลงมาตอบว่า “มาก” และอันดับสามตอบว่า “ไม่ทราบ” (ดูตารางที่ 9 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

ผลการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นที่ว่า โครงการ SML มีการตรวจสอบจากภายนอก พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ใน 5 จังหวัด ตอบว่า โครงการ SML มีการตรวจสอบจากภายนอก “น้อย” ร้อยละ 40.7 รองลงมาตอบว่า “ไม่ทราบ” ร้อยละ 38.0 และมีการตรวจสอบ “มาก” ร้อยละ 21.3

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด จังหวัดนครศรีธรรมราชและราชบุรีมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับภาพรวมนี้ ในขณะที่จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ทราบว่าการ SML มีการตรวจสอบจากภายนอก ร้อยละ 39.7 รองลงมาตอบว่า มีการตรวจสอบมาก ร้อยละ 30.3 และมีการตรวจสอบจากภายนอกน้อย ร้อยละ 30.0 ส่วนประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดพิษณุโลก ตอบว่า ไม่ทราบว่าการ SML มีการตรวจสอบจากภายนอก ร้อยละ 42.9 รองลงมาตอบว่า มีการตรวจสอบน้อย ร้อยละ 41.9 และอันดับสามตอบว่า มีการตรวจสอบมาก ร้อยละ 15.2 และประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดชลบุรี ตอบว่าโครงการ SML มีการตรวจสอบจากภายนอกมาก ร้อยละ 48.9 รองลงมาตอบว่า ไม่ทราบว่าการ SML มีการตรวจสอบ ร้อยละ 27.2 และอันดับสามตอบว่า มีการตรวจสอบน้อย ร้อยละ 23.9 (ดูตารางที่ 9 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

ผลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับทราบว่าการ SML มีการตรวจสอบการดำเนินโครงการ SML พบว่า ประชาชนจากทั้ง 5 จังหวัดส่วนใหญ่ตอบไปในแนวทางเดียวกันว่า มีการตรวจสอบโครงการนี้ โดยลักษณะการตรวจสอบ สามารถสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ มีการตรวจสอบจากภายใน อันได้แก่ การตรวจสอบของคณะกรรมการตรวจสอบที่มีการจัดตั้งขึ้นในโครงการและการตรวจสอบจากประชาชน เช่นลักษณะของการชี้แจงและตอบคำถามในที่ประชุมประชาคม และการตรวจสอบจากภายนอก โดยเป็นลักษณะของการตรวจสอบจากทั้งส่วนขององค์กรท้องถิ่น เช่น การตรวจสอบของผู้ใหญ่บ้าน และการตรวจสอบจากอำเภอ เช่น การตรวจสอบจากพัฒนากร หรือจากเจ้าหน้าที่ที่ทางอำเภอส่งมา โดยลักษณะการตรวจสอบในลักษณะนี้เป็นการดูผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้หรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่ในเกือบทุกหมู่บ้านจะมีการตรวจสอบจากทั้งภายในและภายนอก แต่อาจจะมีลักษณะหรือขั้นตอนการตรวจสอบที่ต่างกันบ้างในรายละเอียดปลีกย่อย นอกจากนี้ยังพบว่า มีประชาชนบางส่วนที่ไม่แน่ใจว่ามีการตรวจสอบโครงการนี้หรือไม่ โดยเฉพาะลักษณะของการตรวจสอบจากภายนอก

3. ประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการดำเนินงานโครงการ

โครงการ SML ทำให้ประชาชน ชุมชนเข้มแข็งขึ้น พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนส่วนใหญ่ใน 5 จังหวัด ตอบว่า โครงการ SML ทำให้ประชาชน ชุมชนเข้มแข็งขึ้น “มาก” ร้อยละ 55.9 รองลงมาตอบว่า “น้อย” ร้อยละ 35.2 และอันดับสามตอบว่า “ไม่ทราบ” ร้อยละ 8.9

โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML)

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดพิษณุโลกและชลบุรี ปรากฏผลที่สอดคล้องกับภาพรวมนี้ ในขณะที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และราชบุรี ปรากฏผลที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ใน 2 จังหวัดนี้ ตอบว่า โครงการ SML ทำให้ประชาชน ชุมชนเข้มแข็งขึ้น “น้อย” รองลงมาตอบว่า “มาก” และอันดับสามตอบว่า “ไม่ทราบ” (ดูตารางที่ 9 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

นอกจากนี้เมื่อนำข้อมูลไปหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลประชากร กับความคิดเห็นที่ว่า โครงการ SML ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น พบข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

พิจารณาจากอายุ พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนยังอยู่ในช่วงอายุที่มาก ความคิดเห็นในด้านบวกต่อโครงการ SML ยิ่งมีค่าสูงขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ พบว่า ประชาชนซึ่งมีอายุระหว่าง 18-30 ปี มองว่า โครงการ SML ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น ร้อยละ 66.2 ในขณะที่ประชาชนซึ่งมีอายุระหว่าง 31-50 ปี มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น ร้อยละ 68.8 และประชาชนซึ่งมีอายุ ตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป มองว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น ร้อยละ 72.9

ส่วนข้อมูลจากการพิจารณารายจังหวัด พบว่า จังหวัดอุบลราชธานีประชาชนยังมีอายุมากขึ้น ยังมีความคิดเห็นในแง่บวกต่อโครงการนี้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับราชบุรี ที่ประชาชนยังมีอายุมากยังมีความคิดเห็นในแง่บวกมากขึ้น ส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ประชาชนซึ่งมีอายุระหว่าง 31-50 ปี มีความคิดเห็นต่อโครงการนี้ในแง่บวกสูงกว่าช่วงอายุอื่นๆ โดยอยู่ในระดับร้อยละ 54.9 เช่นเดียวกับจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ประชาชนในช่วงอายุ 31-50 ปีเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นในแง่บวกต่อโครงการนี้มากที่สุดเช่นกัน และจังหวัดชลบุรี พบว่า ประชาชนในกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นต่อโครงการนี้ในแง่บวกสูงที่สุด คือ ร้อยละ 87.0

พิจารณาจากระดับการศึกษา พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนยังมีระดับการศึกษาน้อย ความคิดเห็นในแง่บวกต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ยิ่งมีค่าสูงขึ้น โดยพบว่า ผู้มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มองว่า โครงการ SML ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น ร้อยละ 74.4 รองลงมาคือ ระดับชั้นมัธยมศึกษา/ปวช./ปวส. ร้อยละ 64.8 และ ประดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า ร้อยละ 62.4 ตามลำดับ

ข้อมูลรายจังหวัด พบว่า ประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี พิษณุโลก และชลบุรี ยังมีระดับการศึกษาน้อย ความคิดเห็นที่ว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นยังมีค่าสูงขึ้น ส่วนประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มประชาชนซึ่งมีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็น

กลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นมากที่สุด คือร้อยละ 53.7 ในขณะที่จังหวัดราชบุรี ประชาชนซึ่งมีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า เป็นกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นมากที่สุด คือ ร้อยละ 69.2

พิจารณาจากระดับอาชีพ พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มประชาชนอาชีพรับจ้างรายวันทั่วไป เป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นมากที่สุด คือ ร้อยละ 73.6 รองลงมาคือกลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 71.4 ส่วนกลุ่มที่มีความคิดเห็นว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นต่ำที่สุด คือ กลุ่มอาชีพรับราชการ/ข้าราชการบำนาญ ร้อยละ 63.8

ข้อมูลรายจังหวัด พบว่า ประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มประชาชนซึ่งมีอาชีพลูกจ้างบริษัท/โรงงานเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นว่า โครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นมากที่สุด คือ ร้อยละ 78.3 จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มประชาชนอาชีพเกษตรกรรมเป็นกลุ่มที่มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นมากที่สุด ร้อยละ 80.0 จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มประชาชนอาชีพรับจ้างรายวันทั่วไป เป็นกลุ่มที่มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นมากที่สุดคือร้อยละ 94.2 ส่วนจังหวัดราชบุรี กลุ่มประชาชนซึ่งมีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว เป็นกลุ่มประชาชนซึ่งมองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นสูงที่สุดคือร้อยละ 68.0 และจังหวัดชลบุรี กลุ่มประชาชนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอาชีพอื่นๆ (นักศึกษาและแม่บ้าน) เป็นกลุ่มที่มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นสูงที่สุด คือ 100.0 เปอร์เซนต์

พิจารณาจากระดับรายได้ พบว่า ประชาชนยังมีรายได้ต่ำ ยังมีความคิดเห็นว่าโครงการ SML ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นมีค่ามากขึ้นด้วย กล่าวคือ ประชาชนซึ่งมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น ร้อยละ 78.2 ประชาชนซึ่งมีรายได้ 5,001-10,000 บาท มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นร้อยละ 67.5 ประชาชนซึ่งมีรายได้ 10,001-30,000 บาท มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นร้อยละ 58.5 และประชาชนซึ่งมีรายได้มากกว่า 30,000 บาท มองว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นร้อยละ 47.1

ข้อมูลรายจังหวัดพบว่า จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดชลบุรี ประชาชนยังมีระดับรายได้ยังต่ำยังมีความคิดเห็นว่าโครงการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้น

ในอัตราที่สูงขึ้น คือร้อยละ 80.2 ร้อยละ 90.7 และร้อยละ 87.4 ตามลำดับ ในขณะที่จังหวัด นครศรีธรรมราช ประชาชนซึ่งมีระดับรายได้ 5,001-10,000 บาท เป็นกลุ่มที่มองว่าโครงการนี้ทำให้ ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นสูงสุด คือร้อยละ 55.5 ส่วนจังหวัดราชบุรี ประชาชนซึ่งมีระดับรายได้ มากกว่า 30,000 บาท เป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นว่าการนี้ทำให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตดีขึ้นสูง ที่สุด คือ 100.0 เปอร์เซนต์ (ดูตารางที่ 10 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

IV. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน รัฐ และท้องถิ่น

1. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน คณะกรรมการ SML และรัฐ

ผลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคคลในชุมชนที่มีความสำคัญมากที่สุด ในการดำเนินโครงการ SML พบว่า ประชาชนจากทั้ง 15 หมู่บ้าน มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน บ้างในบางพื้นที่ โดยประชาชนจังหวัดชลบุรี ราชบุรีและพิษณุโลก มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ประชาชนใน 3 จังหวัดนี้มองว่า บุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดในการดำเนินโครงการ SML คือ คณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานโครงการ โดยให้เหตุผลที่แตกต่างกัน เช่น ความ คิดเห็นของประชาชนจังหวัดชลบุรี

“ก็เป็นประธานหรือไม่ก็ผู้ใหญ่บ้านที่มีส่วนเยอะ เพราะเวลามีอะไรมาเค้าประกาศเรียกให้ มาประชุมกัน เราก็ไป”

“ก็เป็นประธาน ก็ผู้ใหญ่บ้านนั่นแหละ เพราะเวลามีอะไรมาเค้าประกาศเรียกให้มา ประชุมกัน”

หรือความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี

“ประธาน เพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวแรงในการทำงาน ที่สำคัญเป็นคนดึงโครงการต่างๆ เข้า มาในหมู่บ้าน และยังมีอำนาจในการเรียกประชุม ”

“กรรมการทุกคนมีบทบาทเท่ากันหมดไม่มีใครสำคัญกว่าใคร เราจะมาเจาะจงว่าใคร ทำงานมากกว่าใครมันเจาะจงไม่ได้ทุกคนต้องเสมอภาคกัน”

นอกจากคณะกรรมการโครงการแล้ว กลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ประชาชนบางส่วนมองว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินโครงการ SML มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น ความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี “คิดว่าเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะว่าผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชนที่คอยประสานงานโครงการ ผู้ใหญ่บ้านจะรู้เรื่องนี้ดีกว่าชาวบ้าน จึงเป็นคนกำหนดจะดำเนินแนวทางอย่างไร และเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่กรรมการ...โครงการ SML ด้วย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ดำเนินเรื่องต่างๆ และนำมาชี้แจงให้ทราบ หากไม่มีผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านก็จะไม่รู้เรื่องอะไรเหล่านี้ โครงการต่างๆ ไม่มีคน (ชาวบ้าน) ดันคิด ส่วนมากจะเป็นพวกผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยฯ ชาวบ้านก็จะเห็นตาม”

อีกทั้งประชาชนบางส่วนยังกล่าวถึง ประชาชนในหมู่บ้านที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินโครงการ SML เช่นตัวอย่างความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช “ตัดสินใจร่วมกัน ช่วยกันทำงาน” “เป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องช่วยเหลือ ไม่ใช่หน้าที่คนใดคนหนึ่ง ถึงจะเลือกตั้งแล้วก็ตาม”

การรับทราบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากตำแหน่งของคณะกรรมการโครงการ SML เพื่อช่วยเหลืออาชีพของตนเองหรือของญาติพี่น้อง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จากทั้ง 5 จังหวัดตอบว่า “ไม่มี” มีเพียงส่วนน้อยที่ตอบว่า “มี” โดยส่วนที่ตอบว่ามี ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า “เป็นไปในลักษณะของการได้ใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์ เช่น เต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ ซึ่งซื้อจากเงินในโครงการนี้ก่อนคนอื่นฯ”

การรับทราบเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่เข้ามาแทรกแซงในการดำเนินโครงการ SML ในหมู่บ้าน พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนส่วนใหญ่ใน 5 จังหวัดซึ่งทำการศึกษา ตอบว่า ไม่มีการแทรกแซง ร้อยละ 79.0 รองลงมาคือ มีการแทรกแซงจากข้าราชการในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 11.9 อันดับที่สาม คือ มีการแทรกแซงจากนักการเมืองท้องถิ่น เช่น สส. อบต. อบจ. ร้อยละ 4.6 อันดับสี่คือ มีการแทรกแซงจากคนของพรรคการเมืองหรือให้การสนับสนุนพรรคการเมืองมาโดยตลอด ร้อยละ 2.5 อันดับสุดท้ายคือ มีการแทรกแซงจากนายอำเภอ ปลัดอำเภอ และข้าราชการ ร้อยละ 2.1

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด ใน 3 อันดับแรก พบว่า ในเกือบทุกจังหวัดปรากฏผลที่สอดคล้องกับภาพรวม กล่าวคือ ส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่มีการแทรกแซง รองลงมาคือ มีการแทรกแซงจากข้าราชการในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ อันดับที่สามคือ มีการแทรกแซงจากนักการเมืองท้องถิ่น เช่น สส. อบต. อบจ. ยกเว้น จังหวัดราชบุรี ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ ตอบว่า ไม่

มีการแทรกแซง ร่องลงมาคือ มีการแทรกแซงจากข้าราชการในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ อันดับที่สามคือ มีการแทรกแซงจากคนของพรรคการเมืองหรือให้การสนับสนุนพรรคการเมืองมาโดยตลอด (ดูตารางที่ 11 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

การรับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทำให้ประชาชนไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหรือรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐและระบบราชการ พบคำตอบจากการสัมภาษณ์แยกออกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

กลุ่มแรกตอบว่า “ไม่ใช่” อันประกอบไปด้วย ประชาชนจังหวัดราชบุรี ประชาชนบางส่วนของบ้านโนนสมบูรณ์และกุดกะเสียน จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนบางส่วนของจังหวัดชลบุรี และประชาชนหมู่ 5 บ้านไม้มุก หมู่ 8 บ้านทุ่งไผ่ และบางส่วนของหมู่ 8 บ้านคิริทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตัวอย่างความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี “ไม่ใช่ เพราะ ภาครัฐยังคงเป็นผู้กำกับดูแล และตรวจเช็คการใช้จ่ายการทำบัญชี” “ไม่มีภาครัฐ ก็ไม่มีโครงการนี้”

กลุ่มที่สอง ตอบว่า “ใช่” อันประกอบไปด้วยประชาชนจังหวัดพิษณุโลก ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดชลบุรี และประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่ 8 บ้านคิริทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่นความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี “การพึ่งพาภาครัฐและระบบราชการก็เท่าเดิม มันก็ไม่ได้มีอะไรเพิ่มขึ้นหรือน้อยลง เพราะปกติเขาก็ไม่ได้เข้ามาย่างหรือมีบทบาทอยู่แล้ว เราไม่ได้มีบทบาทกับเขา เขาก็ไม่มีบทบาทกับเรา (คือชาวบ้านไม่รู้สึกว่าภาครัฐจะมีส่วนช่วยเหลือ หรือให้ความสำคัญกับพวกเขา)” หรือตัวอย่างความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดชลบุรี “ในหมู่บ้านเค้าก็สามารถที่จะประชุม และดำเนินการกันเองได้เลย ไม่ต้องรอภาครัฐเลย”

การรับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทำให้ประชาชนไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหรือรอคอยความช่วยเหลือจาก ส.ส.เขต จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับประชาชนทั้ง 5 จังหวัดสามารถจัดกลุ่มความเห็นได้เป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก กลุ่มซึ่งตอบว่า “ใช่” อันประกอบไปด้วยประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ประชาชนจังหวัดชลบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานี และประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดพิษณุโลก เช่น ความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช “ไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งพา ส.ส. เพราะประชาชนรู้อยู่แล้วว่า ส.ส. ขาดความจริงใจในการให้ความช่วยเหลือ”

กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มซึ่งตอบว่า “ไม่ใช่” อันประกอบไปด้วยประชาชนจังหวัดราชบุรี ซึ่งจังหวัดนี้มองว่า ยังคงต้องพึ่งพา ส.ส. ในเรื่องของการเป็นกระบอกเสียงในสภา นอกจากนี้ยังมีประชาชนบางส่วนของจังหวัดพิษณุโลก และประชาชนบางส่วนของบ้านกุดกะเดียนจังหวัดอุบลราชธานีที่ตอบว่า “ไม่ใช่” เช่นกัน

2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคณะกรรมการโครงการ SML กับพรรคการเมือง และนักการเมืองท้องถิ่น

การรับทราบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างคณะกรรมการ SML พรรคการเมือง และนักการเมืองท้องถิ่น พบว่า โดยภาพรวมประชาชนทั้ง 5 จังหวัด ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า คณะกรรมการโครงการ SML มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองหรือนักการเมืองท้องถิ่นหรือไม่ ร้อยละ 42.2 รองลงมาคือ ทราบว่ามีความสัมพันธ์กัน ร้อยละ 29.2 และอันดับที่สามคือ ทราบว่าไม่มีความสัมพันธ์ร้อยละ 28.6

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด จังหวัดนครศรีธรรมราช และอุบลราชธานี ปรากฏผลที่สอดคล้องกับภาพรวมนี้ ในขณะที่จังหวัดพิษณุโลก ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ทราบว่ามีความสัมพันธ์หรือไม่ ร้อยละ 48.1 รองลงมาคือทราบว่าจะไม่มีความสัมพันธ์ ร้อยละ 31.6 และอันดับที่สามคือ ทราบว่ามีความสัมพันธ์ ร้อยละ 20.3 ส่วนจังหวัดราชบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ทราบว่ามีความสัมพันธ์ ร้อยละ 44.3 รองลงมาคือไม่ทราบว่ามีความสัมพันธ์หรือไม่ ร้อยละ 39.0 และอันดับที่สามคือ ทราบว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน ร้อยละ 16.7 และจังหวัดชลบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ทราบว่าไม่มีความสัมพันธ์ ร้อยละ 53.4 รองลงมาคือ ไม่ทราบว่ามีความสัมพันธ์หรือไม่ ร้อยละ 27.5 และอันดับที่สามคือ ทราบว่ามีความสัมพันธ์กัน ร้อยละ 19.0

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ที่ปรากฏพบว่า โดยภาพรวม ประชาชนทั้ง 5 จังหวัด ส่วนใหญ่ตอบว่าเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นญาติพี่น้องกับข้าราชการในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ ร้อยละ 54.2 รองลงมาคือ เป็นญาติพี่น้องกับนักการเมืองท้องถิ่น เช่น สส. อบต. อบจ. ร้อยละ 31.5 อันดับที่สามคือ เป็นข้าราชการในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ ร้อยละ 28.1 อันดับที่สูงคือ เป็นนักการเมืองท้องถิ่น ร้อยละ 16.9 อันดับต่ำคือ เป็นคนของพรรคการเมืองหรือสนับสนุนพรรคการเมืองมาโดยตลอด ร้อยละ 11.0 อันดับต่ำคือ อื่นๆ ร้อยละ 2.5

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด ในสามลำดับแรก พบว่า ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี และพิษณุโลก ปรากฏผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ใน 2 จังหวัดนี้ ประชาชนส่วนใหญ่ ทราบว่าคณะกรรมการ SML มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองหรือนักการเมืองท้องถิ่นในลักษณะของการเป็นญาติพี่น้องกับข้าราชการในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและข้าราชการ รองลงมา คือเป็นข้าราชการในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และข้าราชการ และอันดับที่สามคือเป็นญาติพี่น้องกับนักการเมืองท้องถิ่น เช่น สส. อบต. อบจ. ในขณะที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นข้าราชการในท้องถิ่น ร้อยละ 50.4 รองลงมา คือ เป็นญาติพี่น้องกับข้าราชการในท้องถิ่น ร้อยละ 34.8 ส่วนจังหวัดราชบุรีและจังหวัดชลบุรี ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นญาติพี่น้องกับข้าราชการในท้องถิ่น ร้อยละ 77.6 และร้อยละ 37.9 ตามลำดับ (ดูตารางที่ 11 ในภาคผนวก ก ประกอบ)

ผลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับทราบถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่าง คณะกรรมการ SML กับพรรคการเมืองและนักการเมือง (เช่น เป็นหัวหน้า เป็น กรรมการพรรค เป็นญาติพี่น้องกับผู้ที่มีตำแหน่งในพรรคการเมือง) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดชลบุรีและพิษณุโลก ตอบในประเด็นนี้ว่า “ไม่มี” ตัวอย่างความคิดเห็นของ ประชาชนจังหวัดชลบุรี “ส่วนตัวตัวเอง ปากก็เป็นญาติกับผู้ใหญ่ที่เป็นประธานกองทุน และก็ เป็นญาติกับ...(อบต.)...ส่วนตัวของปากก็ไม่มี การเอื้อประโยชน์อะไรให้กับพี่น้อง การทำหน้าที่ก็คือการ ทำหน้าที่ ไม่มีการทำอะไรเกินเลยจากนี้” “ก็ไม่เห็นมีการเอื้อประโยชน์อะไรเลย ส่วนใหญ่ก็ทำไป ตามหน้าที่เท่านั้น” “ไม่มีหรอก ชาวบ้านจะไปรู้จักนักการเมืองใหญ่ๆ ไตๆ ได้ยังไง” หรือ “ไม่มี ความสัมพันธ์แบบนี้เลย อยู่กันตามประสาชาวบ้าน”

ส่วนประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี นครศรีธรรมราชและราชบุรี มีทั้งส่วนที่ตอบว่า “มี” และ “ไม่มี” โดยผู้ที่ตอบว่ามีได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นหัวหน้าพรรค การเมืองของคณะกรรมการ เช่น ความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี “คิดว่ามี คือ เคย ได้ยินว่า (กรรมการ SML) เคยเป็นหัวหน้าคนให้กับผู้หาเสียงนายก อบต. ที่เพิ่งเลือกตั้งผ่านไป”

การรับทราบเกี่ยวกับการใช้ตำแหน่งของคณะกรรมการ SML เพื่อช่วยเหลือ อบต. อบจ. นักการเมืองท้องถิ่น พรรคการเมือง และนักการเมือง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จาก ทั้ง 5 จังหวัดตอบในประเด็นนี้ว่า “ไม่มี” เช่น ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ชลบุรี และพิษณุโลก เช่นความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดชลบุรี “ไม่ได้มีการช่วยเหลือนักการเมือง ทุก คนทำไปตามหน้าที่” หรือความคิดเห็นของประชาชนจังหวัดพิษณุโลก “ทุกวันนี้ชาวบ้านมีความรู้

ไม่สามารถทำอะไรที่ไม่ชอบมาพากลได้ ไม่อย่างนั้นคณะกรรมการเองถ้าโดนฟ้องก็จะเสียหายเช่นกัน”

นอกจากนี้ยังพบว่า มีประชาชนบางส่วนในบางจังหวัดตอบในประเด็นนี้ว่า มีคณะกรรมการ SML ได้ใช้ตำแหน่งช่วยเหลือนักการเมืองท้องถิ่น พรรคการเมืองและนักการเมือง เช่น จังหวัดราชบุรี โดยกล่าวว่า มีในลักษณะของการขอคะแนนเสียง หรือจังหวัดอุบลราชธานี โดยกล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “มีแต่ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วย ที่มักจะชวนคนไปฟังปราศรัยบ้าง เป็นคนจัดหาหัวคะแนนให้กับ ส.จ. ส.ส. แต่ไม่รู้ว่าเป็นให้ใคร เพราะว่า สังเกตเห็นช่วงเลือกตั้ง ก็จะชวนคนไปไหนไม่รู้อยู่บ่อยๆ ซึ่งพวก ส.จ. ส.ส. ก็ให้ค่ารถเป็นการตอบแทนเท่านั้นแหละ”

การรับทราบว่ามีพรรคการเมืองและนักการเมือง ทั้งท้องถิ่น และ ส.ส. ได้ให้การสนับสนุนแก่คณะกรรมการ SML พบว่า ประชาชนจากทั้ง 5 จังหวัดมีความคิดเห็นแยกออกเป็น 3 กลุ่ม

กลุ่มแรก (เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด) ตอบว่า “ไม่มี” เช่น ประชาชนหมู่ 13 บ้านปากบึง และหมู่ 2 บ้านหนองบัวค้าย จังหวัดราชบุรี ประชาชนบางส่วนของบ้านกุดกะเสียนและโนนสมบูรณ์ จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนจังหวัดชลบุรีและประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มที่สอง คือกลุ่มซึ่งตอบว่า “มี” ได้แก่ประชาชนบ้านกุดกะเสียนและโนนสมบูรณ์ จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนหมู่ 1 บ้านท่างาม และหมู่ 3 ตำบลท่าทอง จังหวัดพิษณุโลก และประชาชนบางส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช

และกลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มที่ตอบว่า “ไม่ทราบ” อันประกอบไปด้วย ประชาชนบ้านกอไผ่ จังหวัดพิษณุโลก และประชาชนบ้านภูวิสัย จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งกลุ่มประชาชนที่ตอบในประเด็นนี้ว่า “ไม่มี” เช่น ประชาชนจังหวัดชลบุรี ให้เหตุผลว่า “ป่าไม่เห็นว่าจะมีการสนับสนุนจากนักการเมืองเลย เวลาทำงานก็จัดการกันเองทั้งนั้น”

ส่วนประชาชนซึ่งตอบในประเด็นนี้ว่า “มี” เช่น ประชาชนหมู่ 5 บ้านไม้มูก ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า มีบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาให้การช่วยเหลือในโครงการ โดยช่วยในเรื่องการให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมและทำโครงการต่างๆ

การรับทราบว่า ภายในหมู่บ้านหรือชุมชนมีหวัคะแนนเข้ามามีบทบาทในโครงการ SML พบว่า ประชาชนจากทั้ง 5 จังหวัดส่วนใหญ่ตอบว่า “ไม่มี” รองลงมาคือตอบว่า “มี” และ “ไม่ทราบ” ตามลำดับ

กลุ่มซึ่งตอบว่า “ไม่มี” เช่นประชาชนในจังหวัดชลบุรี กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “ไม่มีหวัคะแนนหรอก แต่บางครั้งจะเป็นการขอความช่วยเหลือผ่านทางผู้ใหญ่บ้านมากกว่า”

ส่วนกลุ่มซึ่งตอบว่า “มี” เช่นประชาชนหมู่ 3 บ้านกอไผ่และประชาชนหมู่ 13 บ้านปากบึง จังหวัดราชบุรี กล่าวเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า มีเข้ามาเป็นกรรมการในโครงการ ซึ่งมีทั้งหวัคะแนนของพรรค...และพรรค...ส่วนประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งตอบว่า “มี” กล่าวเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า มีคณะกรรมการบางคนเป็นหวัคะแนนของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เช่นเดียวกับประชาชนหมู่ 5 บ้านไม้มูก จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้กล่าวถึงการเข้ามาเป็นกรรมการของหวัคะแนน

การรับทราบว่า ภายในหมู่บ้านหรือชุมชนมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เช่น อบต. อบจ. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ SML พบว่า ประชาชนจังหวัดราชบุรี อุบลราชธานีและนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ตอบว่า “มี” โดยกล่าวถึงประเด็นนี้ว่า มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง อบต. กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เข้ามามีบทบาทในการดำเนินโครงการ SML โดยส่วนใหญ่ประชาชนตอบไปในแนวทางเดียวกันว่าเป็นไปในลักษณะของการให้คำแนะนำ เสนอแนะและเป็นพี่เลี้ยง ส่วนประชาชนจังหวัดพิษณุโลก และชลบุรี ตอบในประเด็นนี้ว่า “ไม่มี”

สรุป

จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามในพื้นที่ 5 จังหวัด จากทุกภาคของประเทศ ประกอบไปด้วย จังหวัดนครศรีธรรมราช ราชบุรี ชลบุรี พิษณุโลก และอุบลราชธานี โดยมีประชาชนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 1,538 คน ซึ่งความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน รัฐ และท้องถิ่น ซึ่งเป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ดังนี้

1. ทศนคติของประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ข้อมูลจากการสำรวจ พบว่า ประชาชนมีมุมมองต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทั้งด้านบวกและด้านลบที่ทำให้ชุมชนและประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้านบวกร้อยละ 69.4 ด้านลบร้อยละ 2.1

ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีมุมมองด้านบวกต่อนโยบายกระจายรายได้ด้วยการพัฒนาภาคชนบทและสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) กล่าวว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้จัดสรรทรัพยากรตรงกับความต้องการของตนเอง ร้อยละ 70.5 และมองว่าทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดการประสานประโยชน์ทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ร้อยละ 47.4 ส่วนมุมมองด้านลบจากความเห็นของประชาชนส่วนใหญ่คือ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เพราะผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน ร้อยละ 41.0 และก่อให้เกิดการผูกขาดการตัดสินใจโดยผู้นำชุมชน ร้อยละ 34.0

จากข้อมูลที่ปรากฏสามารถบ่งชี้ได้ว่า ประชาชนมองเรื่องการบริหารจัดการโครงการมาเป็นเกณฑ์ในการแสดงมุมมองของตนเองที่มีต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ซึ่งแตกต่างจากโครงการกองทุนหมู่บ้านที่ประชาชนจะใช้เกณฑ์เรื่องเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)

ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการสรรหาคณะกรรมการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ผลการสำรวจพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้เข้าไปมีส่วนลงมติในการสรรหาคณะกรรมการโครงการ ร้อยละ 59.3 และไม่ได้เข้าไปลงมติในการสรรหาคณะกรรมการ ร้อยละ 40.7 เมื่อถามถึงวิธีการในการเลือกคณะกรรมการโครงการนั้น ประชาชนทั้ง 5 จังหวัดตอบไปในแนวทางเดียวกันว่า ใช้วิธีการประชุมหมู่บ้านและให้มีการเสนอชื่อเพื่อให้ประชาชนยกมือรับรอง

ส่วนประเด็นการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อการใช้งบประมาณในโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) จากการสำรวจ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับทราบว่างบประมาณโครงการ SML ถูกนำไปใช้ทำอะไร ร้อยละ 68.3 ส่วนประชาชนที่ไม่ทราบว่างบประมาณโครงการ SML ถูกใช้ไปทำอะไร ร้อยละ 31.7 เมื่อถามถึงกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นผู้ยื่นเสนอโครงการ SML ข้อมูล

จากการสัมภาษณ์ ประชาชนส่วนใหญ่รับทราบว่าคนกลุ่มใดเป็นผู้เสนอโครงการ โดยบุคคลที่ถูก
ระบุถึงในเชิงอำนาจตัดสินใจมากที่สุด คือ ผู้ใหญ่บ้านที่จะมีบทบาทและอิทธิพลต่อความคิดของ
ประชาชนในหมู่บ้านมากที่สุด สำหรับโครงการที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ โครงการก่อสร้าง
อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน และโครงการจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆของชุมชน

หากประเมินจากข้อมูลที่ทำกรสำรวจนั้น สามารถกล่าวได้ว่า โครงการส่วนใหญ่ที่แต่ละ
หมู่บ้านนำเสนอ ไม่ผิดไปจากกรอบวัตถุประสงค์หลักของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน
และชุมชน (SML) ที่ตั้งไว้

3. การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและผลกระทบที่มีต่อคุณภาพชีวิตของ ประชาชน

ผลสำรวจจากแบบสอบถาม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่สามารถตัดสินใจได้อย่างชัดเจน
ว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นและประชาชนมี
คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งดูจากข้อมูลของประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่าคุณภาพชีวิตดีขึ้น ร้อยละ 69.4
ส่วนกลุ่มที่ตอบว่า คุณภาพชีวิตแย่ลง มีเพียงร้อยละ 2.1 และกลุ่มที่ตอบว่า คุณภาพชีวิตยังคง
เหมือนเดิม ร้อยละ 28.4

สำหรับประเด็นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มองว่า ทำให้ชุมชน
เข้มแข็งขึ้น ร้อยละ 55.9 กลุ่มที่มองว่าเหมือนเดิม ร้อยละ 35.2 และกลุ่มที่ไม่สามารถตัดสินใจได้
ร้อยละ 8.9

จากตัวเลขเชิงสถิติที่ปรากฏชัดว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML)
ได้สร้างความเข้มแข็งและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับประชาชน ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ประชาชน
ส่วนใหญ่มองเห็นผลจากการดำเนินโครงการที่เป็นรูปธรรมได้ และผลจากการโครงการสามารถใช้
ประโยชน์ร่วมกันได้จริงในชุมชน เช่น สร้างศาลาที่พัก สร้างอาคารเอนกประสงค์ และซื้อเครื่อง
กระจายเสียงในชุมชน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีส่วนทำให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถมองภาพรวม
ของโครงการที่มีต่อการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างชัดเจน ซึ่ง
แตกต่างจากโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ที่ผลประโยชน์จากโครงการจะได้รับเป็น
รายบุคคล (เฉพาะกลุ่มสมาชิกและผู้ถือหุ้นนั้น)

4. ความโปร่งใสในการดำเนินโครงการและกลไกการตรวจสอบ

จากการวิจัย พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มองว่าการอนุมัติเงินในโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) เป็นไปตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 67.4 ส่วนประชาชนที่มองว่า ไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน ร้อยละ 24.7 และกลุ่มที่ไม่ทราบข้อมูล ร้อยละ 7.9

สำหรับประเด็น ความโปร่งใสในการอนุมัติเงินในโครงการ SML โดยปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก (ผู้ใหญ่บ้าน อบต. หรือข้าราชการ) นั้น จากการสำรวจพบว่า ประชาชน ร้อยละ 35.2 มีความเห็นว่า การอนุมัติเงินในโครงการ SML มีความโปร่งใสปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก ส่วนประชาชน ร้อยละ 31.6 ตอบว่า มีความโปร่งใสน้อย และกลุ่มที่ไม่ทราบข้อมูล ร้อยละ 33.2

ในส่วนของการความคิดเห็นต่อระบบการตรวจสอบจากภายในและภายนอก จากการสำรวจพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มี การตรวจสอบจากภายใน ทั้งในระดับมากและน้อยรวมกัน คิดเป็นร้อยละ 82.8 ซึ่งเป็นตัวเลขที่บ่งชี้ได้ว่า ในการบริหารจัดการโครงการ SML มีการในระดับชุมชนมีระบบการตรวจสอบกันเองภายในชุมชนด้วย แต่เมื่อถามถึงระบบการตรวจสอบจากภายนอก ประชาชนมีความคิดเห็นแยกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เห็นว่ามี การตรวจสอบจากภายนอกน้อย ร้อยละ 40.7 ส่วนกลุ่มที่เห็นว่ามี การตรวจสอบจากภายนอกมาก ร้อยละ 21.3 และกลุ่มที่ไม่ทราบข้อมูล ร้อยละ 38.0 ซึ่งสอดคล้องข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า มีประชาชนบางส่วนที่ไม่แน่ใจว่า มีการตรวจสอบโครงการ SML หรือไม่โดยเฉพาะลักษณะของการตรวจสอบจากภายนอก

ข้อมูลข้างต้น ทำให้ทราบถึงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากระบบการตรวจสอบโครงการประเด็นที่น่าสนใจคือ ประชาชนส่วนใหญ่จะรับรู้ว่ามี การตรวจสอบกันเองภายในชุมชน โดยใช้วิธีการตั้งคณะกรรมการของชุมชนขึ้นมาตรวจสอบ รวมทั้งใช้วิธีการตัดสินใจร่วมกันด้วย ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นระบบตรวจสอบในเชิงพิธีกรรมที่อิงกับวัฒนธรรมชุมชน อันเป็นการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นของชุมชน ในขณะที่ประชาชนส่วนมากยังไม่ทราบว่า มีระบบการตรวจสอบจากภายนอกด้วย แสดงให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของระบบตรวจสอบที่ไม่เป็นไปอย่างควบคู่กัน หากยังคงปล่อยให้ระบบตรวจสอบมีข้อบกพร่องอยู่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ในระยะยาวได้

5. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน รัฐ และท้องถิ่น

วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ต้องการให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันบริหารจัดการโครงการกันเอง โดยอาศัยกลไกภาครัฐที่วางไว้เป็นกรอบหลักในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม เมื่อโครงการลงสู่ระดับชุมชนที่มีการจัดสรรและกระจายทรัพยากร ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างประชาชน รัฐ และท้องถิ่น ในหลายประเด็น กล่าวคือ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชน คณะกรรมการ SML และภาครัฐ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มองว่า กลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดในการดำเนินโครงการ SML คือ คณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานโครงการ และกลุ่มผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และองค์การบริหารส่วนตำบล) เมื่อถามเจาะลึกถึงในประเด็นการรับรู้ของประชาชนต่อการใช้ประโยชน์จากตำแหน่งของคณะกรรมการโครงการ SML พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า *ไม่มี* ซึ่งมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ตอบว่า *มี* โดยเป็นไปในลักษณะการใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์ เช่น แก้ว โต๊ะ เติ้นท์ ฯลฯ ก่อนคนอื่นๆ ในชุมชน

สำหรับประเด็น การรับทราบของประชาชนเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่เข้ามาแทรกแซงในการดำเนินโครงการ SML ระดับชุมชน พบว่า โดยภาพรวมประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.0 รับทราบว่า ไม่มีการแทรกแซง ส่วนประชาชน ร้อยละ 21.1 รับทราบว่ามีการแทรกแซง โดยมีการแทรกแซงจากข้าราชการในท้องถิ่น (กำนันและผู้ใหญ่บ้าน), นักการเมืองท้องถิ่น (อบต.), คนของพรรคการเมือง และนายอำเภอ ตามลำดับ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคณะกรรมการ SML กับกลุ่มการเมือง ผลการวิจัยพบข้อมูลที่น่าสนใจหลายประเด็น โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการรับทราบของประชาชนต่อความสัมพันธ์ส่วนตัวของคณะกรรมการ SML กับกลุ่มการเมือง (พรรคการเมือง นักการเมืองระดับชาติ และนักการเมืองระดับท้องถิ่น) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.2 ไม่ทราบข้อมูลหรือไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลในส่วนนี้ ส่วนกลุ่มประชาชนที่รับทราบว่า มีความสัมพันธ์ ร้อยละ 29.2 และกลุ่มประชาชนที่รับทราบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ ร้อยละ 28.6 เมื่อถามถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการกับกลุ่มการเมืองที่ปรากฏ ส่วนใหญ่ตอบว่า ความสัมพันธ์เป็นลักษณะญาติพี่น้องกับข้าราชการในท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และข้าราชการของหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น) และเป็นญาติพี่น้องกับนักการเมืองท้องถิ่น (อบต. อบจ. และสส.)

สำหรับประเด็นการรับทราบเกี่ยวกับการใช้ตำแหน่งของคณะกรรมการ SML เพื่อช่วยเหลือกลุ่มการเมืองนั้น จากการสัมภาษณ์ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ตอบว่า *ไม่มี* และมีประชาชน

บางส่วนที่รับทราบว่า มีคณะกรรมการ SML บางคน ได้ใช้ตำแหน่งช่วยเหลือกลุ่มการเมือง โดยเฉพาะนักการเมืองท้องถิ่น (อบต.) ซึ่งเป็นลักษณะหวัคะแนน และผู้จัดหาหวัคะแนนให้กับพรรคการเมือง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาโดยเฉพาะประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคณะกรรมการ SML กับกลุ่มการเมือง จะเห็นได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่ทราบหรือไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลในส่วนนี้ได้ ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 5